

Uppsatsidéer kopplade till de tusentals värmländska föreningsarkiv som finns tillgängliga i Föreningarsarkivet i Värmland

Följande källmaterialgrupper och ämnesförslag är exemplifieringar ur de mer än 7 000 föreningsarkiv som finns bevarade i Föreningarsarkivet i Värmland (FA). Här finns obegränsat med frågeställningar att arbeta med, analysera och besvara. Föreningarsarkiven är ganska likartade till formen och förhållandevis enkla att tränga in i.

FÖRENINGAR med BILDNINGSSYFTE

Arkivguiden *Ljus över Värmland* En bildningshistoria författad av Peter Olausson (tryckt 2011) ger en fyllig introduktion till länets bildningshistoria. Inte minst till de frivilliga organisationernas insatser på området.

Tidiga bildningssträvanden:

Föreningen för utspridande av nyttig folkläsning i Karlstads stift tillkom på 1830-talet och var verksam under lång tid framöver. Medlemmarna gav ekonomiska bidrag för att föreningen skulle kunna köpa in klassisk och nyttoinriktad litteratur. Sockenprästerna blev efterhand bokspridningssällskapets nyckelpersoner och föreningen bidrog i hög grad till uppbyggnaden av sockenbiblioteken runtom i stiftet.

Studiecirkelverksamhet och diskussionsklubbar

Nykterhetsrörelsens studiecirkel (den första i Karlstad 1903) och andra som ex studiecirkeln inom ABF i Utterbyn och Nyeds Diskussionsförening är väl värda att studera.

Frågeställningar:

Hur ser *ämnesvalet* ut då man "tränar" medlemmarna i att diskutera och argumentera inom ramen för traditionell sammanträdesteknik?

Avspeglar sig den samtida samhällsdebatten i ämnesvalet?

Studiecirkelarna bygger successivt upp ett eget *studiecirkelbibliotek*. Är det enbart klassisk litteratur som man köper in, läser och diskuterar eller ser man andra tendenser?

Frisinnade Diskussionsklubben i Karlstad är ett exempel på hur olika åsikter kunde luftas. En ganska anmärkningsvärd diskussion om ämnet *rashygien* ägde rum i februari 1917. Stadsläkaren H Severin utmärkte sig vid diskussionen. Vid ett möte i mars försökte redaktören J V Palmqvist invända mot och mildra en del "kalla fakta" som Severin hade levererat vid februarimötet. Men utan särskild framgång. Mycket läs- och tänkvärdt inte minst i dagens situation med växande diskriminering i vårt samhälle.

Studieförbunden

Studieförbunden börjar bildas på 1910-talet med ABF i spetsen och sammanlagt har 12 stycken varit/är aktiva. I Föreningarsarkivet i Värmland finns material från 1910-talet ända in

på 2010-talet. Boken "Samhällets cirklar" av Karlstadshistorikern Martin Stolare skildrar ABF-verksamheten i Munkfors och ger en god bakgrund.

Frågeställningar:

Hur ser verksamheten ut i de studieförbund som bildas efter hand?

Vilka ämnen studeras och ser man variationer över tid?

Profileringen, d v s startandet av nya studieförbund för olika samhällsgrupper (för arbetare, tjänstemän, landsbygdsbefolkning, idrottsrörelsen o s v) utvecklades efter hand. Hur ser det ut i Värmland?

Föreläsungsverksamhet

Startar i Värmland på 1890-talet med Karlstads Föreläsningsanstalt som en av de första (1898-). Föreläsningsföreningar växte efter hand fram i snart sagt varje värmländsk socken/församling. Källmaterialtillgången är mycket god, då arkiven från Värmlands Föreläsningsförbund och Värmlands (Folk)Bildningsförbund samt ett antal lokala föreläsningsföreningar, finns att tillgå i Föreningsarkivet.

Frågeställningar:

Hur växte föreläsungsverksamheten fram och kan man se dess "nedgång och fall"?

Hur ser utbudet av föreläsare ut och vilka ämnen föreläste man om vid de omfattande föreläsningsturnéerna i länet?

De Värmländska ungdomsmötena som bildnings- och kulturhärddar

Ungdomsmötesverksamheten påbörjades 1904 efter ett initiativ av nykterhetsmannen Harald Wadman i Molkom. I flera andra län med stark nykterhetsrörelse hölls liknande ungdomsmöten. I Värmland pågick ungdomsmötena varje midsommar till år 1947, vilket var längst i hela landet. Ett mycket innehållsrikt arkivmaterial kring ungdomsmötena ingår i nykterhetsorganisationen IOGT Värmlands distrikts arkiv. Många av samtidens intressantaste kulturpersonligheter och andra "kändisar" fanns med bland föreläsarna. Bl a deltog Nobelpristagarna i litteratur Selma Lagerlöf och Verner von Heidenstam och den norske skalden Bjørnstjerne Bjørnson.

FILANTROPISKA FÖRENINGAR

Filantropi, d v s välgörenhet, har förekommit i olika typer av föreningsliv. Handlingar från ideella föreningar som ägnat sig åt filantropiska insatser finns i Föreningsarkivets samlingar.

Arkiv att studera:

Fruentimmersföreningen i Karlstad startade enligt uppgift redan på 1840-talet för att stödja behövande kvinnor. Arkivhandlingarna som finns bevarade i Föreningsarkivet omfattar åren 1873-1970-tal. I början av 1870-talet drev föreningen husmodersskola. Dessutom gav man understöd till barn och ungdomar med olika handikapp så att dessa kunde få skolgång och

andra insatser. Från 1880 drev man Barnkrubba, d v s tidig daghemsverksamhet. 1917 bildades föreningen Karlstads Barnkrubba som tog över driften av Fruntimmersföreningens barnkrubbor.

Föreningen för Karlstads Arbetsstugor påbörjade sin verksamhet år 1899. Man kan möjligen jämföra verksamheten med ett tidigt "fritids" för obemedlade barn. Arkivet är ovanligt innehållsrikt och informativt och sträcker sig till år 1928. I arkivet finns bl a uppgifter om vilka barn som varit inskrivna i arbetsstugans verksamhet, var de bodde och föräldrarnas namn och yrken. I detaljerade "hushållsböcker" framgår vilken föda som barnen fick sig till livs i Arbetsstugan. Föreningens verksamhet speglar utan tvivel ett mycket intressant kapitel i residenstaden Karlstads sociala historia.

FOLKRÖRELSENAS FRAMVÄXT

Studierna om föreningslivets framväxt kan med fördel fokuseras på *skillnader mellan städer, bruksorter och ren landsbygd*. Från orter som Munkfors, Hagfors, Lesjöfors, Skoghall, Arvika, Storfors, Eda/Charlottenberg och Karlstad finns det mycket omfattande och innehållsrikt arkivmaterial. På många orter kan också uppgifterna om föreningsliv/fritid kombineras med företagsarkiven och de lokala myndigheternas material (förvaras i Värmlandsarkiv). Från vissa orter finns ett närmast heltäckande material om man vill skildra samhällsutvecklingen brett. I Arkivcentrum är möjligheterna att studera lokal historia och utveckling utomordentligt goda. Via den gemensamma expeditionen kan man ta del av värmländska statliga, kommunala och landstingskommunala källor liksom företagsarkiv och föreningsarkiv. Därtill finns en mängd intressanta personarkiv och samlingar av olika slag som kan komplettera olika undersökningar som ex genomförs av studenter.

KVINNORNA I FÖRENINGSLIVET

Minst hälften av medlemskaderen i de ideella föreningarna i länet har varit kvinnor. Man kan frestas att tro att det inte finns så särskilt med uppgifter om kvinnornas insats. Det är inte så.

Varhelst man undersöker kvinnornas roll i föreningarna i arkivhandlingar får man förstås fram mycket stoff om detta ämne.

Förslag till frågeställningar:

Att undersöka kvinnornas roll och möjligheter till avancemang inom olika typer av föreningsliv, ex frikyrkan, nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen (nedslag i lite olika decennier).

Att undersöka föreningsliv som bildats av kvinnor för kvinnor eller generellt kvinnodominerade organisationer. Exempelvis Lottakårer, Kooperativa Kvinnogillen, Röda Korset, Rädda Barnen, politiska kvinnoorganisationer, fackföreningar för enbart kvinnor etc. Värmlands Barnmorskeförening är en sammanslutning som innehåller spännande information om det i stort sett enda yrke som var "godkänt" för kvinnor att utöva långt tillbaka i tiden.

Rösträttsrörelsen i Värmland

År 1903 bildades Föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Karlstad. 1908 startade de 6 kvinnorösträttsföreningar som hade kommit igång runtom i länet en länsorganisation. Frisinnade Gerda Hellberg, gift med Karlstads-Tidningens mångårige redaktör Mauritz Hellberg, blev ordförande i länsföreningen för kvinnans politiska rösträtt. Hon ingick även i styrelsen för landsföreningen på riksnivå. I professor Christina Florins "Kvinnor får röst: kön, känslor och politisk kultur i kvinnornas rösträttsrörelse" (2006) var paret Gerda och Mauritz Hellberg från Karlstad ett av de berömda par i landet som kämpade sida vid sida för kvinnors rösträtt men även för allmän rösträtt.

I Föreningsarkivet finns handlingar från kvinnornas rösträttsorganisationer i Värmland. Dessutom arkiv från ett par rösträttsföreningar i länet som från 1880-talet kämpade för allmän rösträtt. Man organiserade bl a val av ledamöter till ett par Folkrikisdagar på 1890-talet. I Föreningsarkivet finns också Gerda och Mauritz Hellbergs familjarkiv. Det ger inblick i mycket av de politiska skeendena i början av 1900-talet. Mauritz Hellberg, kunde som mångårig chefredaktör för Karlstadstidningen, föra fram de "radikala" åsikterna i rösträttsfrågan. Från 1911 satt Mauritz i riksdagen för de Frisinnade (Liberalerna) och Gerda blev invald i Stadsfullmäktige och ett par nämnder i Karlstad. Karlstads-Tidningens arkiv finns tillgängligt i Värmlandsarkiv.

IDROTTSRÖRELSEN

2016 publicerades idrottshistorikern Bode Janzons "Paragrafer, pokaler och politiska inkast" en beskrivning av den värmländska idrottens utveckling 1900-1940. Alltså går det att få fram referenser hur idrottslänet Värmland utvecklades under en pionjärfas. Men ännu finns mycket utforskat i de olika idrottsgrenarnas och klubbarnas historia och utveckling. Inte minst från mitten av 1950-talet då varje sportgren fick sitt eget regionala specialdistriktsförbund. I Föreningsarkivet förvaras ett stort antal lokala klubbars arkiv och dessutom Värmlands Idrottsförbunds omfattande arkiv från 1908 (1907). Dessutom har arkiv efter närmare ett 40-tal av länets specialdistriktsförbund överlämnats till Föreningsarkivet.

Handikappidrott

Värmlands Handikappidrottsförbund samt ett par lokala handikappidrottsklubbar finns i Föreningsarkivet. Numera är benämningen parasport.

Skolidrott

Företeelsen med skolidrottsföreningar blev vanlig under 1930- och 40-talen. Ofta har man betraktat verksamheten som så pass integrerad med skolorna att arkiven i vissa fall ligger i de kommunala arkiven och förvaras i respektive kommunarkiv.

I Föreningsarkivet finns:

Värmlands skolidrottsförbund

Värmlands Idrottsförbunds Skolidrottskommitté

Föreningsarkivet i Värmland

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-postadress	PlusGiro	Organisationsnr
Box 162 651 05 KARLSTAD	Arkivcentrum Hööksgatan 2	010-833 11 77	info@foreningsarkiv.se	375675-6 Bankgiro 614-0271	873200-0362

Hjälpregister över befintliga idrottsföreningar före 1956
Ett antal lokala skolidrottsföreningar

Ishockey i Värmland

Numera tänker man gärna på Färjestad när man tänker Värmlandsishockey. Arkivet har fått in en del handlingar av ekonomisk karaktär från klubben ifråga, men inget av särskilt stort forskningsvärde. Klubben förvarar sitt arkiv i Löfbergs Arena. Men går man längre tillbaka så är det andra orter som Grums, Munkfors, Forshaga m fl som varit aktiva och framgångsrika i denna sport.

I Föreningsarkivet finns:

Värmlands Ishockeyförbund

Nors Hockeyförening

Lokala idrottsklubbar (ex Arvika, Forshaga, Säffle) med särskilda ishockeysektioner.

Bandy - länge en Värmländsk topp- eller frontidrott

Arkiven efter Göta, Boltic, Slottsbron och Lesjöfors m fl ger tillsammans med Värmlands Bandyförbunds arkiv goda möjligheter att beskriva bandyns stora betydelse i vårt idrottsvärmland. Sedan 1930-talet har ett stort antal SM-tecken i bandy bärgats till Värmland genom klubbarna Karlstad-Göta, Slottsbron och Boltic. Även dambandy har varit framgångsrik med klubbarna Boltic, Göta och Västerstrand

Kvinnorna i idrotten

Värmlands Idrottsförbunds Kvinnokommitté

Kampanjen Kvinnan i Idrotten från åren omkring 1980

Kvinnliga Orienterare från Värmland i världsklass (Annichen Kringstad, Säffle, Gunborg Åhling, Filipstad och Birgitta Johansson, Kristinehamn) Källa bl a Värmlands Orienteringsförbunds omfattande arkiv.

Damfotbollens framväxt. Värmlands Fotbollsförbund och dess kvinnokommitté samt de lokala klubbarnas arkiv.

YTTERLIGARE FÖRSLAG PÅ INTRESSANTA FÖRENINGSTYPER OCH OLIKA FRÅGESTÄLLNINGAR OM VÄRMLÄNSKT FÖRENINGSLIV

Folkets Husrörelsen i Värmland

En kampanj kring sekelskiftet 2000 medförde att Föreningsarkivet fick in drygt 30 arkiv från lokala Folkets Hus. Senare har ytterligare Folkets Hus och flera Folkparker överlämnat sina arkiv. Numera finns ett 50-tal av dessa arkiv tillgängliga för forskning och studier.

Frågeställningar:

Idéerna bakom etableringen av Folkets Hus och hur tankarna genomfördes lokalt? Särskilt intressant är förstås att jämföra bruksorterna med städer/tätortsmiljöer.

Expansionen från det första Folkets Husbygget till ett läge då organisationerna (flertalet med koppling till arbetarrörelsen), som av tradition höll till i Folkets Hus successivt växte sig starkare.

Betydelsen av ett lokalt Folkets Hus under stora delar av 1900-talet jämfört med dagens situation.

Handikapprörelsen i Värmland

Sedan föreningarna för synskadade och döva startade på 1800-talet har mycket hänt. I dagsläget finns specialföreningar för de flesta typer av funktionshinder och olika medicinska tillstånd. Från andra halvan av 1940-talet och framöver bildades många av handikapporganisationerna för att tillvarata de drabbades intressen.

I Föreningsarkivet finns handlingar från de övergripande organisationerna DHR (De Handikappades Riksförbund) och Handikappförbunden (HCK, HSO, numera Funktionsrätt). Dessutom finns ett 20-tal av specialföreningarnas arkiv som Astma-Allergi, Diabetes, FUB, Hjärt-Lungsjuka, Neuroförbundet m fl.

FACKLIGA STRÄVANDEN

Föreningsarkivet har idag arkiven efter nästan 1 500 fackliga organisationer i länet. Således är möjligheter att studera det fackliga arbetet på lokalt plan utomordentligt goda. Även på distriktsnivå finns ett rikhaltigt material från ex (FCO) LO och TCO. Det finns även visst material från SACO, d v s akademikernas fackliga organisation, i Föreningsarkivet.

Frågeställningar:

Undersök fackföreningsverksamheten i bruksorter med traditionell värmländsk tillverkningsindustri med arbetskraft organiserade i Metall, Gjutare, Grov- och Fabriks, Pappers, Sågverks, Skogs och Trä. Hur har man fått inflytande på löner och arbetsvillkor från tidigt 1900-tal till våra dagar?

Undersök samspelet mellan olika fackliga organisationer på industriorter där det finns tillgång på handlingar från ex LO-fackföreningarna, SIF (tjänstemän) och SALF (arbetsledare).

Tjänstemannaorganisationernas historia är inte särskilt utforskad i länet. Munkfors var en pionjärort i ett riksperspektiv med sin Brukstjänstemannaförening. Det kunde vara intressant att undersöka vilka ambitioner man hade med sin organisering.

Hur såg Syndikalisternas ställning ut i vissa värmländska industrisamhällen (ex Skoghall)? I Föreningsarkivet finns arkiven efter ett fyrtiotal lokala föreningar (LS) och dessutom Syndikalisternas distriktsorganisations arkiv att forska i.

VÄLKOMNA med frågor om våra spännande föreningsarkiv! Föreningsarkivets personal står till tjänst med information om hur Ni söker och ev andra spörsmål som exempelvis vad olika arkiv kan ge.

Föreningsarkivet i Värmland

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-postadress	PlusGiro	Organisationsnr
Box 162 651 05 KARLSTAD	Arkivcentrum Hööksgatan 2	010-833 11 77	info@foreningsarkiv.se	375675-6 Bankgiro 614-0271	873200-0362

2021-01-20

Berith Sande
Föreningsarkivet i Värmland
info@foreningsarkiv.se